

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

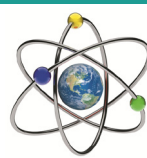
№10(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 98 sahifa,
2-oktyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Raqamli oliy ta'lim boshqaruvida kommunikativ kreativlikni rivojlantirishning tashkiliy pedagogik mexanizmi	10
Mamatova Xilola Muxiddinovna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanishning ijobiy va salbiy jihatlari: tizimli tahlil va strategik yondashuvlar	14
Zamira Nishanova	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda muloqot va ijodiy faoliyat orqali o'zini namoyon etish ko'nikmalarini shakllantirish	17
Abdug'afforova Navbahoroy Botirjon qizi	
Raqamli sivilizatsiya davrida oliy ta'limda axborot-analitik kompetensiyani shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari	22
Oybek Davlatov	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda o'yin texnologiyalarining ahamiyati	27
Bekmuhammedova Muhlisa Abdusattarovna	
Jaloliddin Rumiy asarlarida komil inson va shaxsiy kamolot masalalari	33
Qodirova Madina Odiljon qizi	
Interfaol ta'lim texnologiyalari asosida o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	37
Ergasheva Shaxnoza Baxtiyor qizi	
Rhythmic Gymnastics: a Harmony of Art and Sport	42
Hurshida Murzoyeva	
Sport to'garaklari mashg'ulotlarining talaba-yoshlar jismoniy rivojlanishiga ta'siri	46
Jabborova Sevara Asroqul qizi	
Inklyuziv ta'lim sub'yektlari hamkorligini boshqarishning innovatsion pedagogik mexanizmlari	51
Kuranboyeva Ozoda Xakimovna	
Maktabdan tashqari ta'lim muhitining o'quvchilar ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ta'sir etuvchi pedagogik omillari	57
Mexriniso Nosirova	
Yangi O'zbekistonda maktabgacha va maktab ta'limi tizimi uchun zamonaviy pedagog kadrlar tayyorlashning rivojlanish istiqbollari	61
Sodiqova Yulduzxon Maxamat qizi	
Integrating Culture in Language Teaching and Developing Intercultural Tolerance: Pedagogical Approaches and Classroom Implications	65
Tairova Ruzakhon Umidbek qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida darsga ijobiy munosabatlarni shakllantirish va rivojlantirish texnologiyalari	71
Tursunbayeva Yulduz	
Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv ta'lim muhitining pedagogik-psixologik nazariy asoslari	75
Xakimov Utkirbek Ilhomjon o'g'li	
O'zbek xalq cholg'ulari orkestri ijrochiligi san'atining rivojlanish tarixi va uning pedagogik ta'limdagi o'rni ...	79
Miskinova Sabina Ziyadxon qizi	
Преодоление узбекско-русской лингвокультурной интерференции при текстоворждении студентов-филологов: методический аспект	85
Тахирова Маъсуда Абдужаббор кизи	
Инновационные методы преподавания русского языка в вузах Узбекистана: развитие коммуникативной и речевой компетенции учащихся	91
Шокаримова Камола Абдуллаевна	

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA MULOQOT VA IJODIY FAOLIYAT ORQALI O'ZINI NAMOYON ETISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Abdug'afforova Navbahoroy Botirjon qizi
KIUT Namangan filiali o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda muloqot va ijodiy faoliyat orqali o'zini namoyon etish ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari tadqiq etilgan. O'zini namoyon etish bolaning fikri, hissiyoti, ehtiyoji, qiziqishi, individual munosabati va ijodiy imkoniyatlarini verbal, nonverbal hamda badiiy vositalar orqali ijtimoiy jihatdan maqbul shaklda ifodalash qobiliyati sifatida talqin qilingan. Muloqot va ijodiy faoliyatning o'zaro integratsiyasi bolaning "Men" konsepsiyasi, kommunikativ faolligi, mustaqil qaror qabul qilishi, hissiy barqarorligi va ijodiy tashabbuskorligini rivojlantiruvchi yaxlit pedagogik jarayon sifatida asoslangan. Tadqiqotda nazariy tahlil, qiyoslash, umumlashtirish, pedagogik kuzatish, faoliyat mahsullarini o'rganish va pedagogik modellash usullaridan foydalanilgan. O'zini namoyon etish ko'nikmasining motivatsion-hissiy, kommunikativ-nutqiy, ijodiy-faoliyatli va refleksiv-baholash komponentlari aniqlashtirilgan. Bolaga erkin tanlov imkonini berish, dialogik muloqotni yo'lga qo'yish, ijodiy tashabbusni qo'llab-quvvatlash, psixologik xavfsiz muhit yaratish va individual rivojlanish dinamikasini e'tiborga olish mazkur ko'nikmani shakllantirishning asosiy pedagogik shartlari sifatida belgilangan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, o'zini namoyon etish, muloqot, ijodiy faoliyat, "Men" konsepsiyasi, dialogik munosabat, ijodkorlik, tashabbuskorlik, refleksiya, psixologik xavfsizlik.

Abstract: The article examines the pedagogical and psychological foundations for developing self-expression skills in preschool children through communication and creative activities. Self-expression is interpreted as a child's ability to communicate thoughts, emotions, needs, interests, individual attitudes and creative potential through verbal, non-verbal and artistic means in socially acceptable forms. The integration of communication and creative activity is substantiated as a holistic pedagogical process that develops children's self-concept, communicative engagement, independence, emotional stability and creative initiative. The study employs theoretical analysis, comparison, generalization, pedagogical observation, analysis of children's creative products and pedagogical modelling. The motivational-emotional, communicative-verbal, creative-activity and reflective-evaluative components of self-expression are clarified. Free choice, dialogic interaction, support for creative initiative, a psychologically safe environment and consideration of each child's individual developmental dynamics are identified as the principal pedagogical conditions.

Key words: preschool education, self-expression, communication, creative activity, self-concept, dialogic interaction, creativity, initiative, reflection, psychological safety.

Аннотация: В статье исследованы педагогические и психологические основы формирования навыков самовыражения у детей дошкольного возраста посредством общения и творческой деятельности. Самовыражение рассматривается как способность ребёнка выражать свои мысли, чувства, потребности, интересы, индивидуальное отношение и творческие возможности вербальными, невербальными и художественными средствами в социально приемлемой форме. Интеграция общения и творческой деятельности обоснована как целостный педагогический процесс, развивающий Я-концепцию, коммуникативную активность, самостоятельность, эмоциональную устойчивость и творческую инициативу ребёнка. Уточнены мотивационно-эмоциональный, коммуникативно-речевой, творческо-деятельностный и рефлексивно-оценочный компоненты навыка самовыражения. В качестве основных педагогических условий определены свободный выбор, диалогическое взаимодействие, поддержка творческой инициативы, психологически безопасная среда и учёт индивидуальной динамики развития ребёнка.

Ключевые слова: дошкольное образование, самовыражение, общение, творческая деятельность, Я-концепция, диалогическое взаимодействие, творчество, инициатива, рефлексия, психологическая безопасность.

KIRISH

Zamonaviy maktabgacha ta'limning mazmuni bolaga muayyan bilim va xatti-harakat namunalarini o'rgatish bilangina chegaralanmaydi. Ta'lim jarayonining muhim vazifasi o'z fikriga ega, hissiy holatini anglaydigan, tengdoshlari va kattalar bilan muloqotga kirisha oladigan, mustaqil tanlov qiladigan hamda mavjud tajribadan ijodiy foydalana oladigan shaxsni rivojlantirishdan iborat. Shu jihatdan maktabgacha yoshdagi bolalarda o'zini namoyon etish ko'nikmasini shakllantirish ularning keyingi ijtimoiylashuvi, ta'limga moslashuvi, kommunikativ kompetensiyasi va shaxsiy barqarorligini ta'minlovchi muhim pedagogik omil hisoblanadi.

O'zini namoyon etish tushunchasi shaxsning ichki dunyosini tashqi faoliyatda ifodalashi bilan bog'liq bo'lsa-da, uni faqat bolaning his-tuyg'ularini erkin bildirishi sifatida tushunish yetarli emas. Mazkur hodisa bolaning o'z ehtiyoji va qiziqishini anglash, shaxsiy munosabatini ifodalash, faoliyat vositalarini mustaqil tanlash, o'z g'oyasini boshqalarga tushuntirish, tengdoshlar fikrini qabul qilish va o'z xatti-harakatini sodda tarzda baholash qobiliyatlarini ham qamrab oladi. Demak, o'zini namoyon etish shaxsiy, hissiy, kommunikativ, ijtimoiy va ijodiy rivojlanish yo'nalishlarini birlashtiradigan integrativ ko'nikmadir.

O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standarti bolalarning jismoniy, ijtimoiy-hissiy, nutqiy, bilish hamda ijodiy rivojlanishini o'zaro bog'liq yo'nalishlar sifatida belgilaydi ^[1]. Ushbu me'yoriy yondashuv bolaning tayyor bilimlarni o'zlashtirishi bilan birga uning mustaqil faoliyati, muloqotga kirishishi, tashabbus ko'rsatishi va ijodiy imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga yo'naltirilgan ta'lim muhitini shakllantirishni talab etadi. Biroq maktabgacha ta'lim amaliyotida tarbiyachining ustuvorligi, barcha bolalardan bir xil natija talab qilinishi, tayyor namunaga asoslangan topshiriqlarning ko'pligi va bolaning ichki kechinmalariga yetarli e'tibor berilmasligi kabi holatlar saqlanib qolmoqda. Bunday pedagogik vaziyat bola faolligining tashqi ko'rinishini ta'minlashi mumkin, ammo uning individual fikri, ijodiy tashabbusi va mustaqil munosabatini to'liq rivojlantirmaydi.

Muammoning dolzarbligi shundan iboratki, bola o'zini namoyon eta olishi uchun faqat nutqiy bilimlarga yoki rasm chizish malakasiga ega bo'lishning o'zi kifoya qilmaydi. U o'z fikrining tinglanishiga, hissiyoti tan olinishiga, xato qilish huquqiga, faoliyat usulini tanlash imkoniyatiga va yaratgan mahsulotini izohlash uchun dialogik maydonga ehtiyoj sezadi. Shu sababli muloqot va ijodiy faoliyatni yagona rivojlantiruvchi jarayonda uyg'unlashtirish ilmiy-pedagogik jihatdan alohida ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarda muloqot va ijodiy faoliyat orqali o'zini namoyon etish ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari, tarkibiy tuzilishi, pedagogik shartlari va amaliy mexanizmini aniqlashtirishdan iborat. Tadqiqot obyekti maktabgacha yoshdagi bolalarning kommunikativ va ijodiy rivojlanish jarayoni, predmeti esa muloqot va ijodiy faoliyat integratsiyasi asosida o'zini namoyon etish ko'nikmasini shakllantirish mazmuni va pedagogik shartlaridan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Madaniy-tarixiy yondashuv bolaning psixik rivojlanishi ijtimoiy munosabatlar va madaniy vositalarni o'zlashtirish jarayonida sodir bo'lishini tushuntiradi.

L. S. Vigotskiyning fikriga ko'ra, bolaning oliy psixik funksiyalari dastlab shaxslararo munosabatlarda, keyinchalik esa individual psixik faoliyat shaklida tarkib topadi ^[2]. Mazkur nuqtayi nazardan bolaning o'zini namoyon etishi avval kattalar va tengdoshlar bilan dialogda, so'ngra shaxsiy fikr, mustaqil tanlov va o'z xatti-harakatini anglash shaklida rivojlanadi. Tarbiyachi bolaning faoliyatini to'liq boshqarib tursa, unda tashqi talabga moslashish kuchayadi, biroq mustaqil tashabbusning shakllanish imkoniyati kamayadi. Aksincha, pedagog bolaning imkoniyatiga mos ko'mak ko'rsatib, muammoni uning o'zi hal etishiga sharoit yaratsa, bolaning mavjud rivojlanish darajasidan yaqin rivojlanish sohasiga o'tishi ta'minlanadi.

Faoliyatli yondashuvga ko'ra, bolaning shaxsiy sifatlari unga tayyor shaklda berilmaydi, balki faoliyat jarayonida shakllanadi. A. N. Leontyev faoliyatni shaxs ongi va psixik rivojlanishining asosiy sharti sifatida izohlaydi ^[3]. Maktabgacha yoshda syujetli-rolli o'yin, tasviriy faoliyat, konstruksiyalash, musiqa, harakat, ertak yaratish va dramatizatsiya bola uchun o'z imkoniyatlarini sinab ko'rish maydonidir. Shuning uchun o'zini namoyon etish ko'nikmasini og'zaki tushuntirish orqali emas, balki bolaning bevosita faoliyatdagi subyektlik pozitsiyasini kuchaytirish orqali shakllantirish maqsadga muvofiq.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv har bir bolaning qiziqishi, hissiy holati, hayotiy tajribasi, rivojlanish sur'ati va muloqot uslubidagi individual farqlarni hisobga olishni talab qiladi. Mazkur yondashuvda bolaning ijodiy mahsuloti kattalar tomonidan belgilangan namunaga qanchalik o'xshashligi bilan emas, balki unda bolaning mustaqil fikri, tanlovi, hissiy munosabati va ijodiy izlanishi qanchalik aks etgani bilan baholanadi. Kompetensiyaviy yondashuv esa bola egallagan bilim va malakalarni turli kommunikativ hamda ijodiy vaziyatlarda mustaqil qo'llashiga e'tibor qaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda maktabgacha pedagogika, yosh psixologiyasi, faoliyat nazariyasi va bolalar ijodkorligiga oid ilmiy qarashlar nazariy jihatdan tahlil qilindi. Ilmiy manbalarni qiyoslash, umumlashtirish, tushunchalarni aniqlashtirish, pedagogik kuzatish natijalarini interpretatsiya qilish, bolalar faoliyati mahsullarini o'rganish va pedagogik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini madaniy-tarixiy, shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatli, kommunikativ, kompetensiyaviy va integrativ yondashuvlar tashkil etdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Nazariy tahlil asosida o'zini namoyon etish maktabgacha yoshdagi bolaning o'z fikri, hissiyoti, ehtiyoji, qiziqishi va individual munosabatini verbal, noverbal hamda badiiy vositalar orqali anglangan, mustaqil va ijtimoiy jihatdan maqbul shaklda ifodalash qobiliyati sifatida ta'riflandi. Ushbu ta'rifda o'zini namoyon etishning erkinlik va ijtimoiy me'yorlar birligiga asoslanishi muhimdir. Chunki haqiqiy o'zini namoyon etish boshqalarning huquqi va hissiyatini inkor etuvchi nazoratsiz harakatni anglatmaydi. U bolaning o'z pozitsiyasini ifodalashi bilan birga suhbatdoshini tinglashi, umumiy faoliyat qoidalariga amal qilishi va o'z harakatining oqibatini tushunishga intilishini ham nazarda tutadi.

O'zini namoyon etish ko'nikmasining mazmunida motivatsion-hissiy, kommunikativ-nutqiy, ijodiy-faoliyatli va refleksiv-baholash komponentlari o'zaro uzviy bog'langan. Motivatsion-hissiy komponent bolaning faoliyatga qiziqish bilan kirishishi, shaxsiy fikrini bildirishga intilishi, tashabbus ko'rsatishi va ijodiy jarayondan hissiy qoniqish hosil qilishida namoyon bo'ladi. Agar guruhda bolaning g'oyasi muntazam ravishda tanqid qilinsa yoki uning o'rniga kattalar qaror qabul qilsa, o'zini ifodalashga bo'lgan ichki ehtiyoj asta-sekin susayadi. Demak, ko'nikmaning shakllanishi avvalo bola o'z fikri qadrlanishini his qiladigan hissiy muhitga bog'liq.

Kommunikativ-nutqiy komponent bolaning suhbatga kirishishi, savol berishi, fikrini izchil bayon qilishi, faoliyat natijasini tushuntirishi, tengdoshlarini tinglashi va o'z munosabatini asoslashida namoyon bo'ladi. M. I. Lisina muloqotni bola shaxsining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi mustaqil faoliyat sifatida baholaydi [4]. Ushbu yondashuvdan kelib chiqib, bolaning nutqiy faolligini faqat tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishi yoki lug'at boyligi bilan o'lchash yetarli emas. Kommunikativ rivojlanishning muhim ko'rsatkichi bolaning nutq vositalaridan real ijtimoiy vaziyatda foydalanishi, ya'ni iltimos bildirish, tushuntirish, kelishish, e'tiroz bildirish, savol berish va hissiyatini ifodalash qobiliyatidir.

Ijodiy-faoliyatli komponent mavjud bilim va tajribadan yangi sharoitda foydalanish, noodatiy g'oya taklif qilish, faoliyat vositasini mustaqil tanlash, obraz yaratish va bir vaziyatning turli yechimlarini topish qobiliyatini ifodalaydi. Ijodiy faoliyatning rivojlantiruvchi ahamiyati faqat chiroyli rasm, to'g'ri yasalgan buyum yoki ifodali ijro bilan belgilanmaydi. Uning pedagogik qiymati bolaning tanlov qilishi, izlanishi, tajriba o'tkazishi, xato va tuzatishlar orqali shaxsiy natijaga erishishidir. Barcha bolalarga bir xil namuna berilib, undan chetga chiqishga yo'l qo'yilmagan faoliyat tashqi jihatdan tartibli natijani yuzaga keltiradi, ammo bolaning individual fikri va ijodiy pozitsiyasini yetarli darajada rivojlantirmaydi.

Refleksiv-baholash komponent bolaning o'z harakati, hissiyoti va faoliyat natijasiga sodda munosabat bildira olishi bilan tavsiflanadi. Maktabgacha yoshdagi refleksiya nazariy tahlil shaklida emas, balki "Menga shu qismi yoqdi", "Buni bajarish qiyin bo'ldi", "Keyingi safar boshqacha rang tanlayman" kabi oddiy fikrlarda namoyon bo'ladi. Tarbiyachining bolaning o'z faoliyati haqida gapirishiga imkon berishi unda o'z tajribasini anglash, yutuq va qiyinchiliklarni farqlash hamda keyingi harakatini rejalashtirishning dastlabki asoslarini shakllantiradi.

Muloqot va ijodiy faoliyatning integratsiyasi mazkur komponentlarni bir vaqtning o'zida rivojlantiradi. Bola rasm chizish jarayonida rang va shaklni tanlaydi, yaratgan tasviriga ma'no beradi, bu haqda tengdoshlariga gapiradi, ularning savollariga javob qaytaradi va o'z ishiga munosabat bildiradi. Dramatizatsiyada u qahramon rolini qabul qiladi, obrazning hissiy holatini anglaydi, ovoz va harakat vositalarini tanlaydi, sheriklari bilan kelishadi hamda syujetning rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Hikoya yaratishda esa bola tajriba va tasavvurlarini nutqiy obrazlarga aylantirib, voqealar o'rtasidagi munosabatlarni mustaqil belgilaydi. Shu tariqa ijodiy faoliyat shaxsiy fikrning mazmunini yuzaga chiqarsa, muloqot ushbu mazmunni ijtimoiy munosabatlar doirasida ifodalash, tushuntirish va boyitish imkonini beradi.

Syujetli-rolli o'yin o'zini namoyon etishning eng tabiiy shakllaridan biridir. D. B. Elkonin o'yinda bola ijtimoiy rollar va insonlar o'rtasidagi munosabatlar mazmunini o'zlashtirishini ta'kidlaydi [5]. Bola shifokor, tarbiyachi, sotuvchi yoki oila a'zosi rolini bajarish jarayonida faqat tashqi harakatlarni takrorlamaydi, balki kattalar dunyosidagi mas'uliyat, g'amxo'rlik, hamkorlik va muloqot me'yorlarini o'z tajribasi orqali qayta ifodalaydi. Rolni tanlash, syujetni taklif qilish, sheriklar bilan vazifalarni taqsimlash va o'yin qoidalarini muvofiqlashtirish bolaning shaxsiy pozitsiyasi hamda ijtimoiy tajribasini rivojlantiradi.

Tasviriy faoliyat bolaning so'z bilan to'liq ifodalay olmaydigan kechinmalarini rang, chiziq, shakl va kompozitsiya orqali aks ettirishiga yordam beradi. Bunda tarbiyachining "Nimani chizding?" degan savolidan ko'ra "Rasmingda qanday voqea sodir bo'lmoqda?", "Nima uchun shu rangni tanlading?", "Agar rasm davom etsa, keyin nima bo'ladi?" kabi ochiq savollari samaraliroq hisoblanadi. Ochiq savol bolaning ishini tekshirishga emas, uning ichki mazmunini anglashga qaratiladi. Tarbiyachi bolaning tasviriga o'z talqinini majburan yuklamasligi, bola izoh berishni istamagan holatlarda esa uning hissiy chegarasiga hurmat bilan munosabatda bo'lishi kerak.

Musiqiy va harakatli faoliyat ham o'zini namoyon etishning noverbal imkoniyatlarini kengaytiradi. Hamma bola ham o'z hissiyatini so'z orqali tez va aniq ifodalay olmaydi. Ayrim bolalar ichki holatini ritm, tana harakati, mimika yoki musiqa bilan uyg'un harakat orqali samaraliroq namoyon etadi. Shu sababli pedagogik diagnostika faqat nutqiy faollikka asoslanganida tortinchoq, ikki tilli muhitda ulg'ayayotgan yoki nutq rivojlanishida o'ziga xos xususiyatlari mavjud bolalarning real imkoniyatlari yetarli baholanmasligi mumkin. Multimodal ifoda, ya'ni so'z, tasvir, tovush, harakat va predmetli faoliyatdan birgalikda foydalanish inklyuziv ta'lim nuqtayi nazaridan ham muhimdir.

O'zini namoyon etish ko'nikmasini rivojlantirish tarbiyachining kasbiy pozitsiyasini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Pedagog faoliyatning yagona mazmuni va natijasini belgilovchi nazorat qiluvchi subyekt bo'lib qolsa, bolaning tashabbusi cheklanadi. Dialogik pedagogik pozitsiyada esa tarbiyachi rivojlantiruvchi muhitni tashkil etadi, material va imkoniyatlarni taklif qiladi, ochiq savollar bilan bolaning fikrlashini rag'batlantiradi hamda zarur holatda minimal ko'mak ko'rsatadi. Bunda pedagogning vazifasi bolaning o'rniga qaror qabul qilish emas, uning o'z qarorini shakllantirishi uchun sharoit yaratishdan iborat.

Tarbiyachining baholash usuli ham bolaning o'zini namoyon etishiga bevosita ta'sir qiladi. "Sen eng yaxshi rasm chizding" yoki "Sen juda iste'dodlisan" kabi umumiy va taqqoslovchi baholar bolaning tashqi ma'qullashga qaramligini kuchaytirishi mumkin. "Sen bu obrazni yaratishda bir nechta rangni sinab ko'rding", "Hikoyaning yangi yakunini mustaqil o'ylab topding" kabi jarayon va sa'y-harakatga qaratilgan fikrlar esa bolaning o'z imkoniyatini anglashiga yordam beradi. Shuning uchun pedagogik baholash hukm chiqarish xususiyatiga emas, rivojlantiruvchi va tavsiflovchi xususiyatga ega bo'lishi lozim.

O'zini namoyon etishni rivojlantirish jarayonini erkin tanlov, ijodiy ifoda, dialog, ijobiy pedagogik qo'llab-quvvatlash va refleksiya o'rtasidagi uzluksiz bog'lanish sifatida izohlash mumkin. Erkin tanlov bolada faoliyatga nisbatan shaxsiy munosabat va mas'uliyatni yuzaga keltiradi. Ijodiy ifoda ichki fikr va hissiyotni tashqi faoliyat mahsuliga aylantiradi. Dialog ushbu mahsulotning mazmunini boshqa ishtirokchilar bilan baham ko'rish imkonini beradi. Pedagogik qo'llab-quvvatlash bolada o'z imkoniyatiga ishonch hosil qiladi. Refleksiya esa orttirilgan tajribani anglash va keyingi faoliyatga ko'chirishga xizmat qiladi. Mazkur jarayon qat'iy bosqichlardan iborat mexanik ketma-ketlik emas, balki bolaning faoliyati davomida bir-birini to'ldiradigan pedagogik munosabatlar majmuasidir.

Psixologik xavfsiz muhit o'zini namoyon etishning asosiy sharti hisoblanadi. Bola fikri uchun masxara qilinishiga, xatosi jazolash vositasiga aylantirilmassligiga va ijodiy mahsuloti boshqa bolalarniki bilan kamsituvchi tarzda taqqoslanmassligiga ishonishi kerak. Psixologik xavfsizlik talab va me'yorlarning mavjud emasligini anglatmaydi. Aksincha, barcha ishtirokchilar uchun tushunarli va barqaror qoidalar bolaning o'zini ishonchli his qilishiga yordam beradi. Fikr bildirish, sherigini tinglash, materiallardan ehtiyotkor foydalanish va boshqalarning ijodiy ishiga hurmat bilan munosabatda bo'lish qoidalari erkinlik va mas'uliyat muvozanatini ta'minlaydi.

Bolaning o'zini namoyon etish darajasini aniqlashda uning faoliyatga ixtiyoriy qo'shilishi, mustaqil tanlov qilishi, fikr va hissiyatini verbal yoki noverbal vositalarda ifodalashi, yangi g'oya taklif qilishi, tengdoshlari bilan hamkorlik qilishi va o'z faoliyatiga sodda baho berishi kuzatiladi. Bunday baholash bir martalik topshiriq natijasiga emas, tabiiy faoliyatdagi muntazam pedagogik kuzatishga asoslanishi zarur. Diagnostika bolalarni o'zaro taqqoslash yoki qat'iy toifalarga ajratishga emas, har bir bolaning individual rivojlanish dinamikasini aniqlash hamda unga zarur pedagogik yordamni rejalashtirishga xizmat qilishi kerak.

Tortinchoqlik yoki kamgaplikni o'zini namoyon eta olmaslikning mutlaq belgisi sifatida baholash ilmiy jihatdan to'g'ri emas. Ayrim bolalar kuzatish, individual ijodiy faoliyat yoki noverbal ifoda vositalari orqali faolroq namoyon bo'ladi. Pedagog bolaning temperamentini o'zgartirishga emas, unga mos ifoda kanallarini kengaytirishga e'tibor qaratishi lozim. Guruh oldida gapirishga qiynaladigan bola dastlab tarbiyachi bilan individual suhbatda, keyin kichik guruhda, so'ngra umumiy davrada o'z fikrini bildirishga jalb qilinishi mumkin. Bu yondashuv bolaning shaxsiy chegaralarini saqlagan holda kommunikativ faolligini bosqichma-bosqich rivojlantiradi.

Oila va maktabgacha ta'lim tashkilotining hamkorligi ham muhim ahamiyatga ega. Ta'lim tashkilotida bolaning mustaqil fikri qo'llab-quvvatlanib, oilada uning o'rniga doimiy ravishda kattalar qaror qabul qilsa, shakllanayotgan ko'nikma barqaror tus olmaydi. Ota-onalarga bolani diqqat bilan tinglash, faoliyat natijasini boshqa bolalarniki bilan taqqoslamaslik, "Bu nima?" degan tekshiruvchi savoldan ko'ra "Bu haqda menga gapirib berasanmi?" kabi muloqotga undovchi savollardan foydalanish tavsiya etiladi. Oiladagi bunday munosabat bola uchun uning fikri va hissiyoti qadrli ekanini ko'rsatuvchi muhim ijtimoiy tajribaga aylanadi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi muloqot va ijodiy faoliyatning o'zaro bog'liqligi bolaning o'zini namoyon etishini rivojlantiruvchi yaxlit pedagogik mexanizm sifatida asoslanganida namoyon bo'ladi. O'zini namoyon etish ko'nikmasining motivatsion-hissiy, kommunikativ-nutqiy, ijodiy-faoliyatli va refleksiv-baholash tarkibi aniqlashtirildi. Mazkur komponentlarning rivojlanishi bolaning faoliyatda erkin tanlov qilishi, o'z g'oyasini turli vositalarda ifodalashi, dialogik hamkorlikka kirishishi va shaxsiy tajribasini anglashiga bog'liqligi asoslandi. Shuningdek, o'zini namoyon etish pedagogik ta'sirning bir tomonlama natijasi emas, balki bola, tarbiyachi, tengdoshlar, rivojlantiruvchi muhit va oila o'rtasidagi munosabatlar tizimida shakllanadigan integrativ shaxsiy ko'nikma ekanligi ilmiy jihatdan izohlandi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maktabgacha yoshdagi bolalarda o'zini namoyon etish ko'nikmasini shakllantirish ularning kommunikativ, ijtimoiy-hissiy, ijodiy va shaxsiy rivojlanishini ta'minlaydigan yaxlit pedagogik jarayondir. Mazkur ko'nikma bolaning o'z fikri va hissiyatini ifodalashi bilangina cheklanmay, mustaqil tanlov qilishi, tashabbus ko'rsatishi, faoliyat vositalaridan ijodiy foydalanishi, boshqa insonlar bilan hamkorlik qilishi va o'z tajribasiga munosabat bildirishini ham qamrab oladi.

Muloqot bolaning ichki fikr va kechinmalarini ijtimoiy munosabatlar doirasida ifodalash imkonini bersa, ijodiy faoliyat ularni obraz, rang, tovush, harakat, rol va syujet vositasida moddiylashtiradi. Shu sababli muloqot va ijodiy faoliyatni bir-biridan ajratmasdan tashkil etish bolaning "Men" konsepsiyasi, o'ziga ishonchi, ijtimoiy faolligi va ijodiy mustaqilligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur jarayonning samaradorligi bolaning individual xususiyatlarini hisobga olish, psixologik xavfsiz muhit yaratish, erkin tanlov va tashabbusni qo'llab-quvvatlash, ochiq savollarga asoslangan dialogik muloqotni yo'lga qo'yish hamda natijadan ko'ra ijodiy izlanish jarayoniga ustuvor ahamiyat berishga bog'liq. Tarbiyachi bolaning faoliyatini to'liq belgilovchi nazorat qiluvchi shaxsdan uning fikrini tinglaydigan, mustaqil izlanishini rag'batlantiradigan va rivojlanishiga individual ko'mak beradigan pedagogik hamkor pozitsiyasiga o'tishi zarur.

Bolaning o'zini namoyon etishini baholashda standartlashtirilgan natija yoki boshqa bolalar bilan taqqoslash asosiy mezon bo'la olmaydi. Pedagogik baholash har bir bolaning avvalgi holatiga nisbatan rivojlanishi, mustaqilligi, kommunikativ faolligi, ijodiy tashabbusi va refleksiv fikrlashidagi ijobiy o'zgarishlarni aniqlashga yo'naltirilishi lozim. Shunday yondashuv maktabgacha ta'limni bolani tayyor xatti-harakat namunalari moslashtiruvchi jarayondan uning individualligi va ijodiy imkoniyatlarini yuzaga chiqaruvchi rivojlantiruvchi makonga aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 22-dekabrda 802-son qarori. Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to'g'risida.
2. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge: Harvard University Press, 1978.
3. Leontiev A.N. Activity, Consciousness, and Personality. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1978.
4. Lisina M.I. Obshcheniye, lichnost i psikhika rebenka. Moskva: Institut prakticheskoy psikhologii, 1997.
5. Elkonin D.B. Psikhologiya igry. Moskva: Pedagogika, 1978.
6. Bodrova E., Leong D.J. Tools of the Mind: The Vygotskian Approach to Early Childhood Education. 2nd ed. Upper Saddle River: Pearson, 2007.
7. Singer D.G., Golinkoff R.M., Hirsh-Pasek K. (Eds.). Play = Learning: How Play Motivates and Enhances Children's Cognitive and Social-Emotional Growth. Oxford: Oxford University Press, 2006.
8. Wright S. Children, Meaning-Making and the Arts. 2nd ed. Sydney: Pearson Education Australia, 2012.
9. Edwards C., Gandini L., Forman G. (Eds.). The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Experience in Transformation. 3rd ed. Santa Barbara: Praeger, 2012.
10. UNICEF, The LEGO Foundation. Learning through Play: Strengthening Learning through Play in Early Childhood Education Programmes. New York: UNICEF, 2018.
11. National Association for the Education of Young Children. Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs Serving Children from Birth Through Age 8. Washington, DC: NAEYC, 2020.
12. Isbell R.T., Raines S.C. Creativity and the Arts with Young Children. 3rd ed. Belmont: Wadsworth, 2013.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.